

među šezdeset i jednim mučenikom između Akvileje i Dunavskoga limesa navode samo dvojica koja se pripisuju Istri, a to su Mauro (Mavar) i Just, čitav povijesni kontekst, kao i vrlo detaljna analiza raspoloživih izvora razmatranoga razdoblja, pružaju uvid u okolnosti nastanka životopisa mučenika na širokom prostoru između Akvileje i Dunavskoga limesa.

Marina Zgrablić

Spisi istarskih bilježnika, II, Spisi porečkih bilježnika, sv. 1, Registri porečkih bilježnika Henrika de Artizanibus (1433. – 1434.) i Antuna de Teodoris (1435. – 1449.), gl. ur. Mirjana Matijević Sokol, uvodnu studiju, prijepis isprava i regesta izradio Zoran Ladić, Posebna izdanja, sv. 48, Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2018., 283 str.

Knjige izvora, koje omogućavaju povjesničarima te ostalim istraživačima i zaljubljenicima u prošlost uvid u društvena, politička, gospodarska i ina stanja pojedinih mikrosredina, plod su višegodišnjega mukotrpnog rada povjesničara i arhivista. Godine 2008. Državni je arhiv u Pazinu pokrenuo vrijednu seriju knjiga izvora Spisi istarskih bilježnika te je kao prva u seriji izišla knjiga *Spisi labinskog bilježnika Bartolomeja Gervazija (1525-1550)* Zorana Ladića i Elvise Orbanića. Deset godina poslije (2018.) izlazi i druga knjiga serije i to *Registri porečkih bilježnika Henrika de Artizanibus (1433. – 1434.) i Antuna de Teodoris (1435. – 1449.)*, koja je ujedno i prvi svezak novonastale podserije Spisi porečkih bilježnika. Autor uvodne studije, prijepisa isprava te regesta i ovoga je puta Zoran Ladić, dok je autor kazala Marino Martinčević.

Autorica predgovora (7-8), ujedno i glavna urednica knjige Mirjana Matijević Sokol ukratko predstavlja proces izdavanja prvih dviju knjiga serije, referirajući se pritom na dugotrajnost istraživačko-izdavačkoga projekta koja se pak očituje u „razlici u godinama“ između prvih dvaju izdanja serije (2008. i 2018.). Autorica time daje naslutiti kako bi drugi svezak podserije Spisi porečkih bilježnika također mogao biti objavljen u tome vremenskom rasponu. Nadalje donosi kratak pregled povijesti notarijata u Hrvatskoj s naglaskom na povezanost razvoja notarijata, posebice dalmatin-

skoga, s razvojem komunalne uprave i pojavom statuta (13. st.). Razvoj istarskoga notarijata započeo je pak nešto poslije, što se iščitava iz činjenice da najstarije sačuvane notarske knjige s područja Istre potječu iz 15. stoljeća, iako postoje naznake da je komunalni notarijat u svakodnevnom životu uzeo maha još sredinom 14. stoljeća. Porečka notarska bilježnica, kao najstarija sačuvana na istarskome tlu, izazvala je poseban interes te je njezino objavljivanje najavljivano još u prvome svesku serije, a tada je pripisivana samo notararu Antunu de Teodorisu (1433. – 1487.), dok se u istraživačko-izdavačkom procesu naišlo na brojna saznanja koja će ovu, na istarskome tlu najstariju notarsku knjigu, učiniti još zanimljivijom za istraživače. Iscrpna analiza kodeksa koju je donio Zoran Ladić donosi i nove spoznaje o samome notarijatu Poreča. Radi se o naknadno uvezanome kodeksu koji nije odražavao vrijeme nastanka imbrevijatura, a budući da one nisu bile kronološki poredane, bilo ih je potrebno rekonstruirati i poredati po kronološkom i sadržajnom redosljedju. Te se mukotrpne zadaće prihvatio Zoran Ladić te je uspio u onome što je godinama predstavljalo problem arhivistima. Pomoću kronološke rekonstrukcije došlo se do važnoga saznanja, a radi se o otkriću još jednoga autora imbrevijatura, notara Henrika de Artizanibusa, kojemu pripada ukupno deset zapisa koji potječu od 1433. do 1434., a uvezani su među prvih desetak folija kodeksa. Nadalje, autorica predgovora ukratko iznosi značajne rezultate Ladićeva istraživanja, a tiču se povezanosti djelovanja notara iz obitelji de Artizanibus s više komuna na jadranskoj obali, posebice sa Zadrom, te povezanosti sporadičnih podataka i tragova o porečkom notarijatu 14. stoljeća s nastankom porečkoga statuta 1363. godine. Slijede zahvale i pohvale autorima te ostalim zaslužnima i poticaj na daljnje istraživanje te izdavanje ovakvih knjiga izvora.

„Uvodnik – sadržajne i diplomatske osobine izvora“ (8-16) tekst je Zorana Ladića koji uvodi u sadržajne i diplomatske karakteristike izvora, čime se čitatelju omogućava bolji uvid u okolnosti nastanka izvora te mogućnosti istraživanja koje izvor nudi. Sam početak teksta donosi nam kratak osvrt autora na fondove glagoljskoga i latiničnoga arhivskoga gradiva, različitoga po sadržaju i karakteristikama. Što se tiče bilježničkoga gradiva iz razdoblja razvijenoga srednjega vijeka, autor zaključuje da je njegova sačuvanost na istarskome području izuzetno slaba, za razliku, primjerice, od dalmatinskoga područja. Referirajući se na informacije koje donosi Danilo Klen, napominje kako se, u skladu sa začecima javnoga bilježništva na sre-

dozemnom prostoru, isprva kao javni bilježnici javljaju klerici, pri čemu ni Poreč nije iznimka, što potvrđuje navodeći nekoliko primjera. Autor nadalje ukratko analizira razvoj i ustaljenost bilježništva na području porečke komune s obzirom na odredbe Porečkoga statuta, pri čemu zaključuje kako je porečki notarijat možda ustaljen još i prije, i to običajnim pravom. Napominje da se radi o slabije sačuvanome arhivskome gradivu, no, unatoč tomu, i vrlo vrijednom za rekonstrukciju aspekata istarskoga srednjovjekovlja i porečke komune, s obzirom na velik broj nepoznatih podataka koje knjiga donosi. Važno novo saznanje jest i činjenica da je u porečkoj notarskoj knjizi prvih deset isprava sastavio Henrik de Artizanibus, novo notarsko ime čiji spomen nadilazi porečku notarsku knjigu jer na spomen njegova sina Mateja autor nailazi u zadarskome inventaru, što je važan prinos istraživanju pokretljivosti bilježnika na prostoru istočnojadranskih komuna, ali i svojevrsan dokaz tradicije bavljenja bilježništva unutar obitelji de Artizanibus. Ladić nadalje iznosi neke od najupečatljivijih diplomatskih osobina knjige. Isprave su pisane na latinskom jeziku s čestim primjesama mletačkoga vokabulara i ortografije, uz nekoliko prijepisa na mletačkom dijalektu. Pismo se odlikuje kasnogotičkim elementima s određenim utjecajima humanistike. Iako se u ispravama često ne upisuje cjelovita datacija, ipak se dadu iščitati neke od važnijih odrednica, a jedna od njih je i tzv. božićni stil u dataciji (za isprave od 22. studenoga 1433. do 16. prosinca 1448.), u kojemu se početak nove godine bilježi od 25. prosinca. S obzirom na dugotrajnost djelovanja notara Antuna de Teodorisa, zamjetne su i razlike u rukopisu (rukopis je čitkiji u kasnijem razdoblju djelovanja notara), što autor pripisuje utjecajima humanistike, ali i procesu starenja autora rukopisa. Tekst zaključuje iznošenjem brojnih mogućnosti i područja za istraživanje porečke te ujedno i istarske srednjovjekovne povijesti koje nudi sadržaj isprava zapisanih u porečkoj notarskoj knjizi. Radi se o doista široku dijapazonu tema, među kojima se ističu društveni i gospodarski razvoj porečke komune, migracije, gradska i distriktualna toponimija, topografija, hagiopografija, a također i obiteljski, svakodnevni život, odnosi unutar komune i dr.

Slijede „Prilozi“ (17-18) koji donose dva popisa – popis bilježnika koji su pisali isprave u knjizi te popis porečkih i drugih bilježnika i kancelara čiji se spomen može pronaći u njoj, a prijepisu prethodi dio s tehničkim napomenama autora (19) vezanim za ključne oznake u tekstu koje su potrebne za njegovo razumijevanje.

Središnji i ujedno najvažniji dio monografije je prijepis dijela registra (21-314) podijeljen prema njegovim autorima, točnije „Sačuvani dijelovi registra koji je pisao porečki notar Henrik de Artizanibus (1433.-1434.)“ s 10 isprava (21-34) i „Dio registra koji je pisao porečki notar Antun de Teodoris“ – prvi dio, od ožujka 1435. do listopada 1448. (35-214).

Sam kraj monografije donosi „Regesta“ (215-232), „Izbor iz preslike rukopisa“ (233-240), indekse osobnih imena (241-259), mjesta (260-263) i stvari (264-281) te kazalo sadržaja (283).

Na kraju je značajno napomenuti da je ovo tek prvi dio podserije Spisi porečkih bilježnika te da ovom knjigom tek započinje niz vrijednih i korisnih knjiga izvora jer se u skoroj budućnosti očekuje još naslova. S obzirom na svoj bogat sadržaj, *Registri porečkih bilježnika Henrika de Artizanibus (1433. – 1434.)* i *Antuna de Teodoris (1435. – 1449.)* knjiga je koja pruža mnoštvo mogućnosti u istraživanju i rasvjetljavanju brojnih aspekata porečke te općenito istarske srednjovjekovne povijesti, stoga je njezina vrijednost za struku neupitna i nemjerljiva.

Gabriela Braić

Matična knjiga krštenih župe Umag (1483. – 1643.), priredile Danijela Doblanović Šuran i Marija Mogorović Crljenko, Posebna izdanja 46 (Matične knjige Istre 1), Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2019., 303 str.

Matične knjige, kao izvor bogat podacima iz svakodnevnoga života neke zajednice bilježeći najvažnije trenutke životnoga puta pojedinca (rođenje, odnosno krštenje, vjenčanje i smrt), već neko vrijeme izazivaju veliko zanimanje istraživača, kako povjesničara, tako i drugih znanstvenika čija područja zanimanja zadiru u sfere društvenih procesa i ljudskih sudbina kroz povijest. Istarsko se područje može podičiti nekima od najstarijih primjerala matica na tlu Hrvatske, i to onih koji potječu iz vremena prije odredbi Tridentskoga koncila (1545. – 1563.), kada vođenje matičnih knjiga postaje obveza. Godine 2019. pod pokroviteljstvom Državnoga arhiva u Pazinu izlazi djelo *Matična knjiga krštenih župe Umag (1483. – 1643.)* Danijele Doblanović Šuran i Marije Mogorović Crljenko, koje su se prihvatile izazovne